

Тема 3.3.

Як розпізнати стереотипи і протистояти дискримінації?

У цій темі ви зрозумієте, що таке стереотипи, і як на їхній основі формуються упередження, котрі перешкоджають об'єктивному сприйняттю багатогранності нашого життя. Разом з тим, це хороша нагода навчитись протидіяти дискримінації на основі стереотипів в усіх її проявах.

Ключові здобутки у вивченні теми

Досліджуємо сутність стереотипів та специфіку їхнього прояву у суспільному житті.

Розуміємо такі прояви дискримінації як расизм, ксенофобія, упередження щодо інших, а також вчимося їх ідентифікувати.

Протидіємо стереотипному мисленню і дискримінації людей за різними ознаками.

Аналізуємо ситуацію

У ролі вчителя

Уявіть себе у ролі вчителя. У Вашому класі навчається четверо учнів: Оля, Евеліна, Марк і Василь. Виставте оцінки цим учням за виконане завдання.

■ *Подивіться на виставлені оцінки. Чому Ви поставили саме ці оцінки учням?*

■ *За що Ви ставили оцінку? Уявіть, якщо б такий вчитель / вчителька оцінював Вас на уроках.*

■ *Яким чином, на Вашу думку, формуються наші перші уявлення про людей?*

Модуль 1.

Що таке стереотипи й упередження та як їх подолати?

■ **Стереотип** — (з грецької «твердий відбиток») — стійкий і спрощений образ чи уявлення про явище, особу або групу людей.

■ **Упередження** — це емоційне ставлення, негативна установка до дії, яка, зазвичай, пов'язана зі стереотипами або формується на їхній підставі.

Наші уявлення про інших людей і явища часто формуються на основі інформації з інших джерел, а не з безпосереднього досвіду. Відтак, виникають відносно стійкі і спрощені уявлення про ту чи іншу людину, соціальну групу, події чи явища, котрі називають стереотипами. З одного боку, стереотипне сприйняття світу дозволяє людині скоротити час на обдумування та реагування на мінливі умови навколишнього середовища. Однак таке бачення світу маніпулює нашою свідомістю і заважає сприймати світ у всій його багатогранності. Наприклад, коли ми чуємо слово «яблуко», то уявляємо його зеленим, лебеді для нас завжди білі, а чоловіки сильніші за жінок.

Залежно від нашого уявлення про предмет стереотипу і почуттів, які в нас виникають, стереотипи бувають позитивними, негативними і нейтральними. Стереотипи виникають у всіх сферах нашого життя і на всіх

рівнях спілкування: від сприйняття конкретної особистості (наприклад, огрядність людини — ознака її добродушного характеру) до уявлень про великі суспільні групи (наприклад, американці завжди усміхаються, а роми можуть щось поцупити).

Обговорюємо

Що думають про нас інші люди?

Уявіть себе представниками інших країн. Як ви думаєте, які уявлення про українців існують в іноземців? Методом мозкового штурму визначте уявлення мешканців інших країн про наших співвітчизників і запишіть їх.

Ходять чутки, що українці:

- працелюбні;
- організовують великі застілля;
- вміють відстоювати свої громадянські права;
- продовжіть перелік _____.

Проаналізуйте список уявлень про українців:

- // Чи всі позиції, на вашу думку, є адекватними?
- // Які з них можна вважати позитивними? Які — негативними?
- // Чи ми можемо впливати на зміну цих уявлень? Якщо так, то яким чином?

Досліджуємо та обговорюємо

Види стереотипів

Об'єднайтеся у групи та ознайомтеся зі схемою «Види стереотипів за сферами життя». Доповніть її прикладами, що ілюструють різні види стереотипів.

Види стереотипів за сферами життя

Професійні	Групові	Регіональні	Соціальні
Фізіогномічні	Національні	Релігійні	Гендерні
Етнічні	Державні	Расові	Політичні

Які з наведених вами прикладів є позитивними, які нейтральними, а які — негативними? Чи погоджуєтесь ви з наведеними стереотипними уявленнями?

На вашу думку, чи можуть позитивні стереотипи нести негативний зміст? За яких умов?

Карта стереотипів

Перейдіть за QR-посиланням і перегляньте серію карт лондонського дизайнера Янко Цветкова, що з гумором відображають стереотипи у сприйнятті європейських країн різними народами.

- // Проаналізуйте, на основі яких рис, подій чи фактів виникли стереотипи стосовно різних країн?
- // Чому сприйняття представників одних і тих самих країн у різних народів відрізняється?

- // Які види стереотипів ви помітили у назвах на карті?
- // Які почуття у вас викликають стереотипи стосовно України?
- // Чи погоджуєтеся ви зі стереотипними уявленнями про інші країни? Чому?
- // Спрогнозуйте можливі наслідки таких стереотипів.

Напевно, всі ви чули від інших, а може й самі говорили: «Понеділок — важкий день», «Якщо чорна кішка перейшла дорогу — буде лихо». Досить часто на основі стереотипів виникають негативні уявлення щодо інших людей чи соціальних груп, котрі називають **упередженнями**. Підґрунтя упереджень складають уявлення і заботони, які не перевірені на власному досвіді та, як правило, емоційно забарвлені.

Аналізуємо ситуацію

Мої сусіди

Уявіть, що Ви — студент / студентка університету у великому місті, де плануєте орендувати багатокімнатну квартиру. Для того, щоб Вам не довелося самотійно оплачувати комунальні послуги, є можливість підселити у кожную кімнату ще по одній людині. Після того, як Ви подали оголошення, зголосилося декілька охочих.

Підготуйте загальний список можливих співмешканців / співмешканок.

Виберіть, з ким із перелічених претендентів Ви б хотіли мешкати в одній квартирі (не більше трьох осіб):

- дівчина-мусульманка;
- чоловік, котрий приїхав у місто на заробітки;
- жінка, що переїхала з Донбасу;
- молодий хлопець з інвалідністю;
- відомий актор / акторка;
- студент із Росії;
- афроамериканець;
- громадянин США;
- український політик;
- інші версії.

2. Спробуйте змінити ракурс, наприклад, може виявитися, що:

- дівчина-мусульманка вільно володіє англійською мовою;
- чоловік, котрий приїхав у місто на заробітки, є професійним психологом;
- жінка, що переїхала з Донбасу, очолює волонтерську організацію;
- молодий хлопець з інвалідністю — колишній солдат, що брав участь в АТО;
- відомий актор / акторка регулярно вживає алкоголь;
- студент/ студентка із Росії є правозахисником;
- афроамериканець викладає курс інформатики для українських студентів;
- громадянин США переховується в Україні від правосуддя;
- український політик опікується важкохворими дітьми.

Поміркуйте

- Чи є ситуація, описана у вправі, життєвою?
- Чи важко було зробити вибір? Чому?
- Чим Ви керувалися, здійснюючи вибір?
- Чи вплинули Ваші стереотипи та упередження на вибір співмешканців / співмешканок? Які саме?
- Що б Ви відчували, якби ніхто не захотів жити в одній квартирі з Вами?
- Яким чином змінилося Ваше уявлення про цих людей, коли Ви дізналися більше про них?
- Що ще могло вплинути на зміну Вашого вибору?

Для того, щоб подолати той чи інший стереотип, необхідно:

- /// усвідомити його наявність;
- /// пошукати об'єктивну інформацію про людей чи явища, що є в основі стереотипу;
- /// не сприймати усю спільноту, групу через окремих представників;
- /// позбуватися переконань, що власна думка є найбільш вірною;
- /// зосередити увагу на позитивному.

Модуль 2.

■ **Дискримінація** — будь-яка відмінність, виключення, обмеження або перевага, за ознакою раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних або інших поглядів, національного або соціального походження, майнового положення, народження або іншої обставини, і яка має на меті або як наслідок, знищення чи применшення визнання, прав і свобод особистості.

Як виявити дискримінацію і протидіяти їй

Якщо стереотипи інколи можуть допомагати, то упередження завжди шкідливі, оскільки вони визначають поведінку людини і можуть спонукати її діяти несправедливо, порушувати права інших, що знаходить свій прояв у дискримінації.

Прояви дискримінації:

- /// Дискримінація за станом здоров'я;
- /// Дискримінація людей з інвалідністю;

Тема 3.3. Як розпізнати стереотипи і протистояти дискримінації?

- // Дискримінація за сексуальною орієнтацією;
- // Дискримінація за місцем проживання/громадянством;
- // Дискримінація за статтю;
- // Дискримінація за етнічним походженням;
- // Дискримінація за політичними переконаннями;
- // Дискримінація за віком;
- // Дискримінація за мовою;
- // Дискримінація за релігійними переконаннями;
- // Дискримінація за політичними переконаннями.

Аналізуємо ситуацію

Ознайомтеся з ілюстраціями різних видів дискримінації, представленими на Всеукраїнському конкурсі карикатур на тему «Дискримінація» (2010 р.) та таблицею «Прояви дискримінації». У чому проявляється дискримінація осіб, зображених на карикатурах?

1 місце: Кустовський Олексій,
м. Вишневе, Київська обл.

2 місце: Голуб Віктор,
м. Здолбунів

3 місце: Жуковський Броніслав,
м. Київ

Застосуйте набуті знання та досвід

- Ознайомтеся із сутністю найбільш агресивних проявів дискримінації:
  - Ксенофобія — побоювання і відторгнення чужинців.
  - Етнофобія — антипатія чи вороже ставлення до представників певних етносів.
  - Антисемітизм — нетерпиме ставлення до євреїв.
  - Расизм — необґрунтована теорія про нерівноцінність людських рас.
  - Релігійна нетерпимість — особисте несприйняття інших релігійних вірувань.
  - Сексизм — упереджене ставлення та дискримінація людей через їхню стать або гендерну ідентичність.
- У яких сферах життя вони найчастіше проявляються?
- Яким чином ми можемо боротися з ними